

ARAB TILIDA NUTQ MAHORATINI RIVOJLANTIRISH

Mirzayeva Dilbar Xaydarovna

O'zXIA akademik litseyi o'qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Arab tilida nitq mahorati va ko'nikmalarini shakllantirish haqida fikr-mulohazalar yuritilgan.*

Ma'lumki, dars jarayonida o'quvchilar hamda o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasida o'zaro munosabatlar yuqori darajada bo'lsa, o'qitish va ta'lim olish interaktiv hisoblanadi. Shuningdek, arab tilini o'qitishda og'zaki nutqni rivojlantirish va umuman olganda, kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishga qaratilgan interfaol ta'lim samaradorligiga e'tibor qaratadi.

Kalit so'zlar: *og'zaki nutq, pedagogik texnologiya, ta'lim vositalari, baholash me'zonlari*

Yurtimizda arab tilini o'rganish uzoq tarixiy an'anaga ega. Bu hodisa ko'p qirrali bo'lib, tilshunoslik, tarixiy, diniy, falsafiy, madaniyat va boshqa fanlarning ob'yekti hisoblanadi. Biz arab tili bilan bog'liq faqat bir jihatga, ya'ni arab tilini o'qitishga to'xtalamiz. Bu, xususan, keyingi yillarda O'zbekiston bilan arab mamlakatlari o'rtasida turli sohalardagi munosabatlar sezilarli darajada jonlanayotgani va kengayib borayotgani bilan bog'liq. Shu munosabat bilan arab tilini biladigan kadrlar tayyorlash masalasi tobora dolzarb bo'lib bormoqda va bu erda arab tilini o'qitish jarayonini va shunga mos ravishda arab tilini o'qitish metodikasini takomillashtirish zarurati birinchi o'ringa chiqadi.

Bugungi kunda mavjud darsliklar, o'quv qo'llanmalar, lug'atlar va boshqa shu kabi adabiyotlar zamon talablariga to'liq javob bermaydi. Xususan, bu o'quvchilarda og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirish usullariga taalluqlidir. Shu o'rinda shuni ta'kidlash kerakki, arab tili darsliklarida asosiy e'tibor shu til grammatikasini o'rganishga qaratilgan، مصر - مبر. [2015]. رذن ن سح. ف يك م لعتت ةغللا قي برعلا قل وهسب. Albatta, grammatikani bilmay turib, tilni o'zlashtirib bo'lmaydi. Universitetlardagi o'quv jarayonining bunday yo'nalishi, birinchi navbatda, arab filologlari, ko'proq ilmiy xodimlarni tayyorlashga qaratilgan edi. Bu esa arab tili darsliklarining ma'lum bir taraflamaligida namoyon bo'lmasdi. Shu bilan birga, hozirgi vaqtda so'zlashuv arab tilini yaxshi biladigan arab amaliyotchilariga ehtiyoj ortib bormoqda. Arab tilining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, til o'zlashtirishning bu jihati boshqa tillarga nisbatan katta qiyinchiliklar bilan bog'liq.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar zarur grammatik asosga ega bo'lsalar ham, arab tilida kommunikativ faoliyatni amalga oshirishda sezilarli qiyinchiliklarga duch kelishadi. Biz bu yerda arab tilining so'zlashuv nutqini o'zlashtirishni qiyinlashtiradigan o'ziga xos xususiyatlarini eslatib o'tmaymiz - ular mutaxassislarga ma'lum. Biz shuni ta'kidlaymizki, bu holat ko'pincha talabalar o'rtasida arab tilini

muvaffaqiyatli o'zlashtirish imkoniyatida noaniqlikning paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. Talaba va arab tili o'rtasida psixologik to'siq paydo bo'ladi. Natijada o'quvchilarda arab tiliga nisbatan befarqlik paydo bo'ladi, bu esa davomatning pastligi va o'quv faoliyatining yomonligining asosiy sababidir. Kuzatishlarga ko'ra, bunday to'siq o'qitishning birinchi yilda paydo bo'ladi. O'qituvchining vazifasi esa paydo bo'lgan to'siqni o'z vaqtida payqash va uning oldini olishdir. Bundan kelib chiqadiki, boshlang'ich bosqich arab tilini o'rganishning juda muhim, balki eng muhim davri hisoblanadi.

Bu, shuningdek, grammatika va og'zaki nutq optimal va uyg'un tarzda uyg'unlashgan darsliklarga bo'lgan ehtiyojni anglatadi. Afsuski, bugungi kungacha zamonaviy talablarga javob beradigan darsliklarning soni juda kam. Bu, albatta, o'qituvchining vazifasini murakkablashtiradi, lekin bu vazifani bajarib bo'lmaydi degani emas. Uni hal qilish uchun o'quv dasturini qayta ko'rib chiqishdan boshlash kerak, asosan o'qitish uchun mo'ljallangan va ikki yilga qaratilgan bazaviy darsliklardan uch yil, ya'ni 1-3 kurslar, davomida asosiy darsliklar sifatida foydalanilsa masadga muvofiq bo'ladi. Bu esa o'quv jarayonining boshidanoq og'zaki nutqni o'zlashtirish uchun bo'sh o'quv vaqtdan foydalanish imkonini beradi.

O'quv rejasiga bunday o'zgartirish kiritilsa, o'quvchilarning arab tiliga bo'lgan qiziqishi yanada ortishiga xizmat qiladi. Ma'lumki, bola avvalo ona tilida gapira boshlaydi, keyin esa bu tilni maktabda o'rganadi. Bu yerda, albatta, to'g'ridan-to'g'ri o'xshatish xato bo'ladi. Ammo tilni o'zlashtirishda aynan shu tamoyil ta'lim jarayonida qo'llanilishi kerak. Bunday sharoitda o'qituvchining o'quvchilarni o'ziga rom eta olishi, ularning dars jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlashi muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, turli texnik vositalardan foydalanish, ona tilida so'zlashuvchilar tomonidan o'qilgan matnlarni tinglash, yaxshisi yuqori darajadagi filmlar, arab tilidagi teledasturlarni tomosha qilish [Жалолов Ж. 1996; Sayidahmedov H. 2003; Xashimova M.K. Oliy ta'lim tizimida o'quv-jarayoni va o'quv-uslubiy faoliyatni modernizatsiyalash va innovasion ta'lim texnologiyalarini joriy etish. Ma'ruza matni, 2016]. Arab qo'shiqlarini o'rganish va ijro etish, teatrlashtirilgan tomoshalar, she'rlar, maqollar, matallar, aforizmlar o'rganish, rasm va boshqa ko'rgazmali qurollardan foydalanish – bularning barchasi, shubhasiz, o'rinli va ba'zan zarurdir. Biroq, yuqorida ko'rsatilgan ta'lim vositalari va shakllaridan haddan tashqari foydalanish bilan, mohiyatni shakl bilan almashtirish xavfi mavjud. Masalan, ko'rgazmali materiallar yoki taqdimotlarni tarqatish vosita emas, balki darsning maqsadiga aylanadi. Afsuski, o'qituvchi mehnatini baholash mezonlarini belgilashda bunday tendentsiya tobora yaqqol namoyon bo'lmoqda. Bunday yondashuv o'qituvchini darsning rasmiy tomonini tashkil etishga ko'p vaqt sarflashga majbur qiladi, bu esa o'qitish sifatiga salbiy ta'sir qiladi.

Shu bilan birga, o'qitishda asosiy narsa o'qituvchi va talaba o'rtasidagi aloqadir. O'qituvchi o'quvchilarda arab tilini mukammal egallash mumkinligiga ishonch hosil qilishi kerak. U har bir talabaning motivatsiyasini aniqlashi kerak, agar bo'lmasa, uni topishga yordam beradi. Har bir o'qituvchining o'qitish uslubi har xil. Ba'zilar sinfda

qat'iy tartib-intizom va to'liq sukunatni talab qiladi, boshqalari esa talabalar ancha keksa odamlar bo'lganligi va o'zlari o'qish natijalari bilan qiziqqanligidan kelib chiqqan holda talabalarga ko'proq mustaqillik beradi. Ko'rinib turibdiki, optimal o'qitish uslubi o'rtada.

XULOSA. Yuqorida aytilganlarga asoslanib, birinchi darslardan o'g'zaki nutqni rivojlantirish tilni muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun katta ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlash mumkin. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, arab tilida gapirish qobiliyati talabalar uchun grammatika o'rganish yoki har qanday klassik matnlarni o'qishdan ko'ra ancha qiziqroq. O'quvchilar o'g'zaki nutqni o'zlashtirgani sari tilning ana shu jihatlariga qiziqish uyg'otadi. Albatta, o'g'zaki nutqning malakasi o'rganilayotgan tilning turli jihatlariga qiziqish paydo bo'lishining omillaridan biri bo'lsa ham. Qiziqish, o'z navbatida, o'quvchilar faolligining namoyon bo'lishining asosiy shartidir. Talabalarning faolligi ta'lim jarayoni muvaffaqiyatining zaruriy sharti ekanligini ta'kidlash mumkin. Va bu erda zanjirni qurish mumkin edi: **motivatsiya - qiziqish - faoliyat - muvaffaqiyat.**

Binobarin, o'quvchining ta'lim jarayonida ongli faol ishtirok etishi muvaffaqiyatning asosiy shartidir [Рўзиева Д.И., Усмонбоева М.Х., Ҳолиқова З. 2013; Панфилова А.П. – М., 2009]. . Nutq ko'nikmalarini boshidanoq rivojlantirish esa bu muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi.

O'qituvchi (o'rgatuvchi shaxs)ga kelsak, u o'z shogirdlari bilan arab tilini puxta egallash maqsadini ko'zlagan hamfikrlar guruhini shakllantirishi kerak. Ana shunda yuqorida aytib o'tilgan psixologik to'siqning paydo bo'lish ehtimoli ham kamayadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- Sayidahmedov H. Pedagogik mahorat va texnika va pedagogik texnologiyalar. – T., 2003.
- Xashimova M.K. Oliy ta'lim tizimida o'quv-jarayoni va o'quv-uslubiy faoliyatni modernizatsiyalash va innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish. Ma'ruza matni. – T., 2016.
- ❖ Панина Т. С., Вавилова Л.Н. Современные способы активизации обучения: Учебное пособие. – М., 2008.
- ❖ Панфилова А.П. Инновационные педагогические технологии. Активное обучение: Учебное пособие. – М., 2009.
- ❖ [http://letopisi.ru/index.php/Интерактивные_методы_обучения.](http://letopisi.ru/index.php/Интерактивные_методы_обучения)